

Analysis of Effects ICT on Rural Good Governance, (Case Study: Meshginshar County) Vakil Heidari Sarban

Department of Geography and planning, Faculty of Humanities, University of
Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Abstract

Problem Statement: Information and communication technology (ICT) is considered as the growth engine and an energy source for economical and social empowerment of each country, specially the third world countries; while, this technology, having a pivotal role in people's quodidienne life, and their accessibility to freedom, justice, welfare and also security.

Aim: This paper aims at analysing the effects of ICT, on the rural good governance in the rural areas of Meshginshar County.

Methodology: This study is developmental in its goal; while, being descriptive-survey, with the analytical-specifying in terms of nature. Statistical population of research included all of villagers residing in the rural areas of Meshginshar County, having had ICT offices. In addition, for determining sample size, the villagers, we benefited the Cochran formula with the confidence level of 95% and the error probability of 5%. Data gathering for responding the research questions, has been in two methods of documentary (the secondary data) and survey (the initial data); while, the used tools in survey method, having been questionnaire and interview. Face validity of the questionnaire was confirmed by expert panel. A guiding study, including 30 questionnaires, was carried down in the similar region, and based on the gathered data, and using the Cronbach's alpha in SPSS software, the reliability of different parts of the questionnaire was determined between 0.78-0.89.

Results: relating to the relation between dependent and independent research variables in the villages with ICT offices, the relationship between efficiency and effectiveness variables, social participation, conscientiousness and monitoring; with the variable of information and communication technology, has been positive at 1% error rate. And the relationship between the variables of justice and equity and social responsibility, with the information and communication technology variable, has been positive at 5% error rate. Moreover, there was no significant relationship between variables of transparency, flexibility and rule of law; with the variable of information and communication technology. In addition, relating to the relationship between independent and dependent variables of research, in the villages without ICT offices, resulted in a positive relationship between consistency and monitoring variables, with the information and communication technology variable, at 1% error rate. There was no significant relationship between variables of flexibility, efficiency and effectiveness, transparency, social participation, rule of law, justice and equity, and social responsibility; with the variable of information and communication technology.

Innovation: Looking at rural development management with a new approach, and trying to consolidate the foundations of e-government, in governing the local communities.

Key Words: Information and communication technology (ICT), Good Governance, Globalization, Rural Development, Meshginshar County.

فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)

سال هشتم، شماره سوم، (پیاپی ۳۰)، پاییز ۱۳۹۷

تاریخ وصول: ۹۷/۰۵/۱۰ تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۹/۰۷

صص: ۶۴-۴۱

تحلیل آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب روستایی

مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر

وکیل حیدری ساریان^{*۱}

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

طرح مساله: فناوری اطلاعات و ارتباطات، موتور رشد و منبع انرژی برای توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی هر کشوری به‌ویژه کشورهای جهان سوم محسوب می‌شود و افزون بر این، این فناوری نقش محوری در زندگی روزمره انسان‌ها برای دستیابی به آزادی، عدالت، رفاه و امنیت دارد.

هدف: هدف این مقاله، تحلیل آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب روستایی شهرستان مشکین شهر است. **روش:** این پژوهش از لحاظ هدف، توسعه‌ای و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و نیز از نوع تحلیلی - تبیینی است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمام روستاییان دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی شهرستان مشکین شهر است. برای برآورد حجم نمونه از روش نمونه‌گیری کوکران با سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۵ درصد استفاده شده است. روش گردآوری داده‌ها برای پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش، به دو صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) و ابزار استفاده‌شده در روش پیمایشی، پرسش‌نامه و مصاحبه بوده است. روایی صوری پرسش‌نامه را متخصصان تأیید کردند. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه انجام شد و با داده‌های به‌دست‌آمده و بهره‌گیری از فرمول کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه پژوهش ۰/۷۸ تا ۰/۸۹ به دست آمد.

نتایج: درباره ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش در روستاهای دارای دفاتر ICT این نتیجه حاصل شد که رابطه بین متغیرهای کارایی و اثربخشی، مشارکت اجتماعی، اجماع‌پذیری و نظارت با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۱ درصد خطا و رابطه بین متغیرهای عدالت و برابری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۵ درصد خطا، مثبت است؛ ضمن اینکه بین متغیرهای شفافیت، انعطاف‌پذیری و حاکمیت قانون با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه معناداری دیده نشده است. افزون بر این درباره ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش در روستاهای بدون دفاتر ICT این نتیجه حاصل شد که رابطه بین متغیرهای اجماع‌پذیری و نظارت با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۱ درصد خطا مثبت است و بین متغیرهای انعطاف‌پذیری، کارایی و اثربخشی، شفافیت، مشارکت اجتماعی، حاکمیت قانون، عدالت و برابری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه معناداری دیده نشده است.

نوآوری: نگاه به مدیریت توسعه روستایی با رویکرد جدید و تلاش برای تحکیم بنیان‌های دولت الکترونیک در حکمرانی اجتماعات محلی، نوآوری پژوهش حاضر است.

واژه‌های کلیدی: فناوری اطلاعات و ارتباطات، حکمروایی خوب، جهانی‌شدن، توسعه روستایی، شهرستان مشکین شهر.

مقدمه

امروزه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در پشتیبانی از اجرای قوانین، فرایندها و رفتارهای تعریف‌کننده حکمروایی خوب نقش بسیار مهمی دارد. فرایندهایی که حکمروایی خوب را تشکیل می‌دهند، فقط و فقط از رهگذر به‌کارگیری چنین فناوری‌هایی امکان عملیاتی و اجرایی شدن دارند؛ از سوی دیگر به‌کارگیری فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات مستلزم ایجاد سازوکارهایی است که خواه‌ناخواه به ایجاد دگرگونی‌هایی در ساخت و وظایف دولت و حکومت منجر می‌شود. به نظر می‌رسد دولت و به بیان بهتر حاکمیت در معرض دگرگونی تمام‌عیار قرار گرفته است و بار دیگر در اوان هزاره سوم دموکراسی و حکمروایی مستقیم و بی‌واسطه که نمود آرمانی آن در جامعه یونان باستان تجربه شده بود، این بار در فضایی به گستره جهان در حال شکل‌گیری است (سلطانی‌نژاد و گودرزی، ۱۳۹۶: ۸۰). درباره آثار مثبت حکمروایی خوب یادکرد همین نکته خالی از فایده نیست که فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به مدیریت دولتی اثربخش و کارآمد منجر می‌شود؛ افزون بر این، این فناوری‌ها به تنگناها و معضلات انسانی غیرضروری در طول فرایندهای تحویل خدمات عمومی از دولت پایان می‌دهد و جلوی فساد اداری را می‌گیرد و خدمات عمومی مؤثر و کارا از جمله خدمات آموزشی و بهداشتی را به شهروندان عرضه می‌کند (Weeb, 2009: 483).

در این باره به باور وست با توسعه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات زمینه مشارکت آحاد مردم محلی در سیاست‌ها و برنامه‌های دولت فراهم می‌شود و سیاست‌های دموکراتیک با به‌کارگیری قابلیت‌های شبکه‌سازی به‌روز با بهبود یکپارچگی و تعویض تکنولوژی‌ها ارتقا می‌یابد؛ همچنین این فناوری‌ها به حکمروایی خوب با افزایش و رشد شفافیت، اطلاعات و پاسخگویی به واسطه تسهیل تصمیم‌گیری درست و مشارکت همگانی و عمومی کمک می‌کند و حقوق شهروندان سکونتگاه‌های انسانی اعم از شهر و روستا با دسترسی به اسناد عمومی در چهارچوب نهادی هر کشور پاس داشته و ارتقای حقوق شهروندان به واسطه کامپیوتری‌شدن برنامه‌ها و دسترسی به این اسناد با اینترنت دنبال می‌شود (West, 2011: 32-334).

به‌زعم ویلسون بسیاری از سازمان‌های دولتی از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در راستای اطلاع‌رسانی به افکار عمومی درباره میزان پیشرفت برنامه‌ها و دستاوردهای خود بهره می‌گیرند؛ بنابراین دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات این امکان را به ساکنان محلی و به‌ویژه جوامع روستایی می‌دهد که از داده‌هایی که نیاز دارند بدون مراجعه به مرکز استان یا پایتخت ملی بهره‌مند شوند؛ به این دلیل که دسترسی به اطلاعات اساسی درباره عملکرد دولت، التزام اساسی در تقویت شفافیت در حکمروایی محسوب می‌شود؛ علاوه بر این دولت و نیز جامعه مدنی این توانایی را پیدا می‌کنند که با این فناوری‌ها اطلاع‌رسانی شایسته‌ای را درباره حقوق و امتیازات خود داشته باشند (Wilson, 2013: 12-13).

پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت بسیار زیاد فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیر آن بر بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب روستایی مطالعاتی در این زمینه صورت گرفته است؛ پاتاهاک و همکاران درباره کارکرد اثربخش فناوری اطلاعات و

ارتباطات در نیل به حکمروایی خوب چنین اقامه دلیل می کنند که پدیده میان بر مستلزم جریان اطلاعات یکپارچه افقی و به علاوه عمودی است. در پایان، برای به ثمرنشتن حکمروایی خوب به واسطه فناوری اطلاعات و ارتباطات، اصلاحات فرایندی، قانونی و تغییرات ساختاری و نهادی ضروری است (Pathak et al, 2011: 44-46). شیم و اوم در مطالعات خود دریافتند با گسترش فناوری های اطلاعات و ارتباطات حکمروایی تأثیر می پذیرد؛ به این دلیل که با دسترسی به اطلاعات بیشتر در عرصه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کیفیت حکمروایی ارتقا می یابد و روند توسعه سریع می شود؛ برای نمونه در کشورهایی که مردم از اخبار روز و وقایع زندگی روزمره به واسطه رسانه های ارتباطی آگاه می شوند، طبیعتاً در جریان امور قرار می گیرند و در روند تصمیم گیری ها، سیاست گذاری ها و برنامه ریزی ها مشارکت بیشتری از خود نشان می دهند و وقایع را با تأثیر گذاشتن بر عاملان و کارگزاران توسعه به سود خود پیش می برند (Shim and Eom, 2013: 103-104).

به باور مخرجه و روی دولت هایی که توانایی تولید، سازماندهی و تسهیم اطلاعات را نداشته باشند، در فرایند تصمیم گیری با اختلالات و تنگنانهایی مواجه می شوند؛ به این دلیل که تصمیم گیری مطلوب و شایسته در گرو دسترسی به اطلاعات به روز در ابعاد و عرصه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نیز سیاست گذاری مطلوب مستلزم تسهیم اطلاعات برای هماهنگی، تحلیل و بازبینی است (Mukherjee and Roy, 2017: 278).

به باور کرسی و نوریس، فناوری اطلاعات و ارتباطات به منزله رویکردهای سیستماتیک جدید در قلب و مرکز اصلاح امور قرار دارد و همچنین به باور این دو پژوهشگر، این فناوری ها عنصر اصلی حکمروایی خوب از منظر ابتکار عمل و نوآوری در مناطق روستایی اند و افزون بر این، فناوری ها امروزه به مثابه اهرم تغییر شناخته می شوند و مانند پیشخدمتی می مانند که همیشه باید در خدمت رئیسشان باشند که همان حکمروایی است (Coursey and Norris, 2011: 525).

لال در مطالعات خود در مناطق روستایی کشورهای آفریقایی دریافت بین فناوری های اطلاعات و ارتباطات و کاهش فقر، تهیه و تدارک نیازهای اولیه انسانی، بهبود مدیریت دولتی و تسهیل فرایند دموکراسی در مناطق روستایی به واسطه مساعدت به حکمروایی خوب ارتباط وجود دارد. وی همچنین در ادامه مطالعات خود به این نکته پی برد که فناوری اطلاعات و ارتباطات به حکمروایی خوب از سه راه کمک می کند؛ در گام اول از وظایف و مأموریت هایی حمایت و پشتیبانی می کند که مستلزم تصمیم گیری و اجرای تصمیمات و ارتباطات پیچیده اند؛ در مرحله دوم از وظایف و مأموریت های جدید و فرایندهایی حمایت و پشتیبانی می کند که از پیش موجود نیست و در گام سوم وظایف و مأموریت های خسته کننده و ملال آور انجام شده به وسیله انسان را به صورت خودکار انجام می دهد (lal, 2008: 65-69).

به زعم چن و تورمایر فناوری های اطلاعات و ارتباطات امکانات گسترده ای را برای محقق کردن اهداف و اصول حکمروایی خوب خلق و تولید می کند؛ از این منظر که به بهبود تصمیم گیری سازمانی، بهبود به کارگیری دانش در زمینه سطوح بین ذهنی و فردی ضمن تسریع ارائه خدمات به شهروندان، پاسخگویی کارگزاران دولتی و شفافیت بیشتر اطلاعات و کاهش فاصله مردم و دولتمردان در مناطق روستایی کمک می کند (Chen and Thurmaier, 2012: 11-12).

به اعتقاد چاند بین مشارکت اثربخش شهروندان سکونتگاه‌های انسانی اعم از شهر و روستا و به حداقل رساندن محدودیت‌ها و تنگناهای سازمانی و بهبود تصمیم‌گیری سازمانی نهادهای دولتی، تصمیم‌گیری راهبردی، غلبه بر محدودیت‌های تخصیص و اعضای جامعه مدنی در فرایند تصمیم‌گیری عمومی با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه وجود دارد (Chand, 2015: 232-234).

به باور شارما و همکاران دسترسی فزاینده سازمان‌های دولتی و شهروندان روستایی به اطلاعات زمینه تعامل بیشتر آنها را مهیا می‌کند و به اتخاذ تصمیمات درست منتهی می‌شود؛ افزون بر این نهادهای محلی با دسترسی به اطلاعات بیشتر در مناطق روستایی با طراحی‌ها، توسعه، اجرا و مدیریت منابع انسانی در فرایند تصمیم‌گیری در زمینه طرح‌های توسعه‌ای مناطق روستایی مشارکت می‌کنند (Sharma et al, 2011: 15-16).

بمیل و بوتینگ در مطالعات خود دریافته‌اند با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات هزینه‌های تولید در مناطق روستایی کاهش می‌یابد و سرعت معاملات تجاری بیشتر می‌شود و دولت این توانایی را می‌یابد که با شهروندان روستایی خود تعامل بیشتری داشته باشد و دسترسی آسان آنها را به خدمات لازم تدبیر و تمشیت می‌کند (Bemile and Boateng, 2015: 28).

به باور اوریهولا و اوبی بین بسط و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و تقویت امنیت اجتماعی، توسعه اجتماعی و اقتصادی، کاهش نزاع‌های دسته‌جمعی، انسجام اجتماعی، کاهش شکاف دیجیتالی، خدمات‌رسانی مؤثر به روستاییان، آموزش حقوق شهروندی، مشارکت سیاسی روستاییان، حکمروایی شایسته و حکومت قانون در مناطق روستایی رابطه وجود دارد (Orihuelaand and Obi, 2014: 13-14).

مطالعات کاسترن و پیلائی در مناطق روستایی هندوستان مؤید این واقعیت است که استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به حکمروایی خوب منابع طبیعی از جمله منابع آب، خاک، مراتع، پوشش گیاهی، جنگل‌ها و ... در مناطق روستایی منجر می‌شود (Castren and Pillai, 2014: 55-56).

به باور بارون بین استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و تضمین تحقق اهداف توسعه روستایی، کنترل مدیریت روستایی و کمک به کارآفرینان روستایی در نیل به اهداف کارآفرینی با ایجاد ارزش به واسطه متعادل ساختن ریسک در مقابل بازگشت سود و پردازش آن و مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه وجود دارد (Baron, 2013: 325-327).

به عقیده دنسکام توانمندسازی شهروندان روستایی با تسهیل دسترسی به اطلاعات، مدیریت دولتی مؤثر و کارآمد در مدیریت روستایی، آگاه‌شدن مصرف‌کنندگان شهری از تولیدات روستاییان، مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم‌گیری، کمک به فقرای روستایی، بازاریابی و بازاریابی به موقع محصولات تولیدی از متغیرهای تأثیرگذار فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی است (Denscombe, 2013: 55).

سلطانی‌نژاد و گودرزی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «فرایند اطلاعات و تحول در مفهوم حکمروایی خوب» دریافته‌اند بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و حکمروایی خوب از منظر تقویت مؤلفه‌های شفافیت، اثربخشی و کارایی و مشارکت‌جویی رابطه وجود دارد.

حاجی نژاد و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی میزان بهره‌برداری دهیاران از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدیریت روستایی» به این نتیجه رسیدند که بین دهیاران منطقه پژوهش از نظر استفاده از فناوری اطلاعات در سطح اطمینان ۹۵ درصد و در سطح معناداری ۰/۵۳۲ تفاوت معناداری وجود دارد؛ علاوه بر این، نتایج این پژوهش نشان داد بین میزان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و تحصیلات دهیاران در سطح اطمینان ۹۵ درصد و در سطح معناداری ۰/۰۱۷ تفاوت معناداری وجود دارد؛ اما بین میزان استفاده دهیاران از فناوری اطلاعات و متغیرهای جغرافیایی مطالعه شده در این پژوهش - شامل میزان فاصله از مرکز شهرستان و استان، نوع راه ارتباطی و وضعیت توپوگرافی و سطح امکانات روستا - هیچ‌گونه تفاوت معناداری از نظر آماری دیده نمی‌شود.

نتایج مطالعات ضرابی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر سنجش فناوری اطلاعات و ارتباطات و نقش آن در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری» نشان داد بین سواد اطلاعاتی و پذیرش مظاهر فناوری اطلاعات و ارتباطات با ضریب همبستگی ۰/۴۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ رابطه معنادار وجود دارد؛ بدین معنی که شهروندان سواد لازم را برای به‌کارگیری این دانش ندارند. دسترسی به امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات در محل کار با سطح معناداری ۰/۰۰۰ در سطحی مناسب است، ولی در محل سکونت با سطح معناداری ۰/۰۲ چندان مطلوب نیست و شهروندان کارهایشان را بیشتر با مراجعات حضوری انجام می‌دهند. بررسی به‌عمل آمده نشان می‌دهد هرچه میزان رضایت شهروندان از خدمات‌رسانی مدیران شهری بیشتر باشد، میزان مشارکت شهروندان به همان میزان در مدیریت شهری افزایش می‌یابد (ضریب همبستگی ۰/۴۳ و سطح معناداری ۰/۰۰۰)؛ درباره میزان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و سطح مشارکت شهروندان در مدیریت شهری با ضریب همبستگی ۰/۴۶ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ رابطه معناداری وجود دارد؛ بالاخره اینکه هرچه میزان رضایت افراد از خدمات‌رسانی ICT بیشتر باشد، گرایش به استفاده از این خدمات نیز بیشتر خواهد بود که نتایج پژوهش حاضر با همبستگی ۰/۳۱ در حد متوسط به پایین و نیازمند توجه مدیران شهری است.

نتایج مطالعات حیدری ساربان (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تبیین رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات با احساس امنیت اجتماعی ساکنان روستایی» نشان داد بین متغیرهای امنیت اخلاقی، نوامیس، فرهنگی و عاطفی از بین تمامی متغیرهای پژوهش (امنیت احساسی، امنیت فکری، امنیت مالی، امنیت جانی، امنیت شغلی، امنیت حقوقی و امنیت قضایی) و بهره‌گیری از خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی رابطه معناداری وجود دارد. مطالعات نخعی و همکاران (۱۳۹۰) با عنوان «تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی» نشان داد دوره‌های آموزشی فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی دانشجویان تأثیر دارد و باعث افزایش میزان خلاقیت کارآفرینی دانشجویان می‌شود.

نتایج پژوهش ملکی (۱۳۹۰) با عنوان «بررسی وضعیت و مطالعه تطبیقی ICT روستایی در ایران» حاکی است توسعه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات استان خوزستان نسبت به تعداد جمعیت روستایی در سطح پایینی است. استان آذربایجان شرقی با جمعیت روستایی ۱۲۰۰۸۲۰، ۷۵۰ دفتر ICT روستایی در رتبه اول دارد و استان قم با جمعیت روستایی ۶۳۶۳۹ نفر و تعداد ۵۰ دفتر ICT روستایی در رتبه آخر کشور قرار گرفته است.

پیران نژاد و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به این نکته پی بردند که گسترش و نفوذ فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در جوامع با تأثیرگذاری بر سطح انتظارات عمومی و یاری‌رساندن به شهروندان برای کسب شایستگی و تسهیل در ایجاد تغییر و تحول در نظام اجتماعی جوامع در فرایند توسعه اجتماعی جوامع نقش دارد. نتایج مطالعات صیدایی و همکاران (۱۳۸۹) با عنوان «سنجش عملکرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در مطالعه توسعه نواحی روستایی» حاکی است عوامل متعددی از قبیل ارائه خدمات با پست بانک، خدمات پستی و اینترنتی، میزان آگاهی افراد از نوع خدمات ارائه در دفاتر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و دیدگاه افراد درباره این خدمات در مناطق روستایی در میزان عملکرد دفاتر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در ارائه خدمات نقش بسزایی دارند؛ بنابراین در این مطالعه تقویت زیرساخت‌های مخابراتی و تجهیز دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ارائه خدمات به نواحی روستایی، ترغیب روستاییان به استفاده از شیوه‌های مجازی به‌منظور کاهش واسطه‌ها و سفرهای غیرضروری به شهر پیشنهاد شده است.

مطالعات رحمانی فضلی و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان «تحلیل جایگاه مدیریت روستایی مبتنی بر رویکرد حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی» نشان داد براساس یافته‌های مدل ویکور، مدیریت مبتنی بر رویکرد حکمروایی خوب و سطح پایداری سکونتگاهها در دو منطقه مطالعه شده از وضعیت بسیار متفاوتی برخوردار است؛ به طوری که در هر منطقه، روستاهای با وضعیت حکمروایی خوب پایداری بهتری هم دارند؛ همچنین تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان‌دهنده تأثیر و ارتباط معنادار بین مؤلفه‌های حکمروایی خوب و توسعه پایدار روستایی است.

اهمیت و اهداف پژوهش

با وجود اهمیت نقش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب، هنوز کشورهای در حال توسعه به این ضرورت پی نبرده‌اند و به جایگاه فناوری اطلاعات و ارتباطات در این کشورها کمتر توجه شده است؛ به دلیل اهمیت و ضرورت موضوع باید مطالعات بیشتری در زمینه پیوند بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب روستایی صورت گیرد تا تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر بهبود شاخص‌های حکمروایی روستایی مانند انعطاف‌پذیری، کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، شفافیت، مشارکت اجتماعی، حاکمیت قانون، عدالت و برابری، مسئولیت‌پذیری، اجماع‌پذیری و نظارت در مناطق روستایی آشکار شود.

شهرستان مشکین‌شهر واقع در شمال غربی ایران و یکی از شهرستان‌های توابع استان اردبیل با چالش‌هایی در این زمینه روبه‌روست که تا به حال در برنامه‌ریزی‌ها به‌ویژه در برنامه‌های توسعه محلی کمتر به آن توجه شده است؛ بنابراین در این پژوهش تلاش بر این است نقش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب مناطق روستایی شهرستان مشکین‌شهر، بهبود مدیریت مناطق روستایی است که ضرورت توجه به فناوری اطلاعات و ارتباطات و تقویت آن را به‌منزله اصلی محوری برای دستیابی به بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب

مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر نمایان می‌سازد و لزوم توجه بیش از پیش به این فناوری را به امری اجتناب ناپذیر تبدیل می‌کند؛ بر این اساس هدف این پژوهش، مطالعه و تحلیل آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر است؛ همچنین بررسی‌ها و مطالعات اولیه نگارنده در نواحی روستایی شهرستان مشکین شهر حاکی است وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر از منظر انعطاف‌پذیری، کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، شفافیت و ... با وجود اقدامات فراوان دولت در سال‌های اخیر در سطح پایینی قرار دارد و پرسش ما بر این پایه شکل گرفته است که آیا بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و حکمروایی خوب روستایی رابطه وجود دارد یا خیر؛ به همین دلیل نخست مبانی نظری فناوری اطلاعات و ارتباطات و حکمروایی خوب بررسی و سپس با ارائه مدل مفهومی، ارتباط بین فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب در مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر ارزیابی شد. از آنجایی که در شهرستان مشکین شهر تاکنون مطالعه ویژه‌ای درباره نقش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات بر بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب در مناطق روستایی صورت نگرفته، مقاله حاضر در راستای تبیین رابطه بین فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و بهبود حکمروایی خوب در مناطق روستایی انجام شده است.

مبانی نظری پژوهش

اصطلاح حکمروایی خوب به معنای تمرکز بر فرایند چگونگی اقتدار و منابع اختصاص داده شده برای اقدام کنترل‌شده و هماهنگ است (Hufty, 2011: 172). در مباحث نهادهای بین‌المللی، پژوهشی و علمی دنیا، حکمروایی خوب عبارت است از رابطه درست بین حکومت‌کنندگان و شهروندان که هدف آن به پیشینه رساندن بهزیستی عمومی، توجه به برخورداری مادی و معنوی انسان‌ها و رضایت‌های مادی و معنوی آنها، رفع نیازها و حمایت از حقوق اساسی و آزادی شهروندان است؛ به بیان دیگر موضوع حکمروایی خوب بر چگونگی دستیابی به حکومتی تأکید دارد که زمینه ساز توسعه‌ای مردم‌سالار و برابرخواهانه باشد (عربشاهی، ۱۳۸۳: ۹). به باور جان^۱ حکمروایی خوب، مدل انعطاف‌پذیر تصمیم‌گیری بازیگران متنوع (همانند سازمان‌های غیردولتی، تجاری، بخش دولتی و ...) است (Islam, 2005: 122).

بر اساس تعریف برنامه عمران سازمان ملل متحد، حکمروایی خوب عبارت است از: اعمال اقتدار سیاسی، اقتصادی و اداری در مدیریت امور یک کشور در همه سطوح شامل سازوکارها، جریان‌ها و نهادهایی که شهروندان و گروه‌ها با آنها علائق خود را ابراز می‌دارند، تعهدات خود را انجام می‌دهند، حقوق قانونی خود را اعمال و تفاوت‌های خود را تعدیل می‌کنند (UNDP, 2002: 102).

در مجموع حکمروایی خوب یعنی راهبری و مدیریت جامعه به گونه‌ای سنجیده، درست و کارآمد و در چهارچوب حاکمیت قانون، تصمیم‌گیری منطقی و عادلانه همراه با پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری، مشارکت عمومی و راهبردهایی از این دست که در گرو تعامل درست شهروندان و نیروهای سیاسی - اجتماعی جامعه مدنی با دولت

^۱ Johan: از نظریه‌پردازان حوزه مدیریت که مدیریت نهادی را برای برون‌رفت از مشکلات جوامع در حال توسعه توصیه می‌کند.

است. بدین ترتیب در حکمروایی خوب فقط دولت مسئول نیست؛ بلکه تعامل حکومت، جامعه مدنی، بخش خصوصی و شهروندان با یکدیگر برای تحقق آن ضرورت دارد؛ زیرا مرزهای جامعه (نظام سیاسی و اجتماعی) نفوذپذیر، متقاطع و در تعامل با یکدیگرند. بدون تعامل درست شهروندان و جامعه مدنی و انجمن‌های اجتماعی و سیاسی با حکومت، حکمروایی خوب تحقق نمی‌یابد و سنگ‌بنای حکمروایی خوب، خدمات‌رسانی با کیفیت زیاد، مکانیسم پاسخگویی اثربخش و سریع، دسترسی آسان به منابع ضروری و تعهدات مدنی است که تحقق این مؤلفه‌ها در گرو بسط و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات است. البته در این زمینه به حکمروایی الکترونیکی اشاره می‌شود و حکمروایی الکترونیکی، بهره‌وری بهینه فناوری اطلاعات و ارتباطات در چهارچوب حکمروایی خوب برای تضمین تعامل اثربخش بین بازوهای متنوع دولت و محیط آن (شهروندان، جامعه مدنی، بخش خصوصی و...) است.

بررسی اسناد نشان می‌دهد در زمینه حکمروایی خوب رویکردهای سلسله‌مراتبی، شبکه‌ای و جوامع محلی مطرح است. در رویکرد سلسله‌مراتبی حکمروایی، بر حکمروایی دولتی تأکید می‌شود. به این دلیل دولت از بقیه جامعه متمایز می‌شود و به کمک اعمال قانون و دیگر اشکال مقررات بر جامعه حکومت می‌کند (Hediger, 1997: 110). در حکمرانی شبکه‌ای به تقویت شبکه‌ها دست یازیده می‌شود تا شبکه‌ها از چنان همبستگی و انسجامی برخوردار شوند که در مقابل قدرت دولت دست به مقاومت بزنند یا حتی آن را به معارضة بطلبند و این شبکه‌ها در متن بخش سیاستی خود ساختار خودتنظیمی دارند (Duglass, 2000: 245).

طرفداران رویکرد جوامع محلی بر این باورند که امر حکمروایی بدون حضور حکومت سازمان می‌یابد. این رویکرد بر این مهم اصرار می‌ورزد که جوامع محلی می‌توانند و باید مشکلات مشترک خود را با کمترین دخالت حکومت حل و فصل کنند. در دیدگاه جامع، حکمروایی به صورت جوامع محلی براساس برداشتی سنجیده و مناسب از جامعه محلی و مشارکت مثبت اعضایش در موضوعات مشترک ایجاد شده است و افزون بر این حکمروایی مؤلفه‌هایی دارد که در ادامه بررسی می‌شوند.

کارایی و اثربخشی عبارت است از درجه و میزان نیل به اهداف تعیین شده؛ به بیان دیگر اثربخشی نشان می‌دهد تا چه میزان از تلاش‌های انجام‌شده، نتایج مدنظر حاصل شده است. در این معنا کارایی و اثربخشی با مؤلفه‌های توجه دولتی به عمران روستایی، کیفیت عملکرد مسئولان روستایی، وجود مکانیزم و روشی برای ارزیابی مردم از خدمات دولتی، ارائه چشم‌اندازی از وضعیت آینده به روستاییان، همیشگی و پیوسته‌بودن فعالیت‌های مدیریت روستا، بهبود روش‌ها و اقدامات براساس دانش جدید، بهبود شیوه‌امور، در نظر داشتن رضایت، مشارکت مردم، رضایتمندی اهالی روستا از اقدامات مدیریت روستا، مؤثر بودن اقدامات مدیریت روستا برای دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده و مؤثر بودن روند فعالیت‌های مدیریت روستا سنجیده شده است.

پاسخگویی به مشارکت گسترده مردم، احزاب و رسانه‌ها در فرایند حکومت‌داری اشاره دارد در این معنا پاسخگویی با مؤلفه‌های اطلاع‌رسانی عمومی قراردادها، ارائه معیار و ملاکی مکتوب برای مقایسه عملکرد مسئولان با وظایفشان، وجود مؤسسه‌ای برای رسیدگی به شکایات اداری، پاسخگویی مدیریت روستا به وظایف خود،

برگزاری جلسات عمومی برای تشریح اقدامات، ایجاد سازوکاری برای انتقال نیازها و خواسته های اهالی روستا به مسئولان رده بالا، پاسخ قانع کننده مدیران روستا به مردم، تشکیل جلسات عمومی برای در جریان قرار دادن اهالی روستا، پاسخگوبودن مدیران روستا به مثابه یک اصل و باور، جذب مشارکت با پاسخگویی مدیران روستا، همبستگی بین مردم و مسئولان با پاسخگویی مدیران سنجیده شده است.

شفافیت به معنای گردش آزاد اطلاعات و آسانی دسترسی به آنها، وضوح اقدامات و آگاهی پیوسته شهروندان روستایی از روندهای موجود است؛ در این معنا شفافیت با مؤلفه های شفافیت در تصمیم گیری، شفافیت در ارائه عملکرد، صداقت در دادن اطلاعات، نظرخواهی از مردم در زمینه طرح های توسعه روستایی، مصمم بودن به اجرای تصمیمات گرفته شده و اظهارنظر روستاییان درباره عملکرد مدیریت توسعه روستایی سنجیده شده است (حیدری ساربان، ۱۳۹۶: ۳۹).

مشارکت اجتماعی، مشارکت کم و بیش آشکار جوامع روستایی در حیات اقتصادی، گذران اوقات فراغت، فرهنگ، تقبل مسئولیت های سیاسی و مدنی و ... در مناطق روستایی است. در این معنا مشارکت اجتماعی با مؤلفه های مهارت برقراری روابط انسانی، استقبال از مشارکت در فرایند بازسازی زیرساخت ها، تمایل به مشارکت در دوره های آموزشی، میزان مشارکت در طرح های عمرانی، میزان شرکت در انتخابات شوراهای اسلامی روستا، تمایل به عضویت در پایگاه بسیج و تمایل به همکاری با دهیار روستا سنجیده شده است.

حاکمیت قانون یا قانونمندی در تصمیم گیری روستایی، وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه چهارچوب های قانونی در تصمیم گیری و مداخله نکردن افراد غیرمسئول در تصمیم گیری هاست. در این معنا حاکمیت قانون با مؤلفه های حسابرسی مسئولان دولتی از دهیاران و شوراها، کیفیت برخورد با تخلفات، اعتماد مردم به دهیاران و شوراها در انجام وظایف قانونی خود، پارتی بازی و ... در کارهای اداری مرتبط با روستا، شرکت افراد ذی نفع در مدیریت روستا، میزان پایبندی اهالی روستا به قوانین و مقررات وضع شده، پایبندی مدیریت روستا به حقوق اهالی روستا، آگاهی و اطلاع مدیریت روستا از حقوق شهروندی روستاییان، التزام مدیریت روستا به برابری در برابر قانون و مقاومت مدیریت روستا در برابر رفتارهای خلاف قانون اهالی روستا سنجیده شده است.

عدالت و برابری به معنی ایجاد فرصت های مناسب و برابر برای همه شهروندان روستایی به منظور ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش برای تخصیص و توزیع عادلانه منابع و مشارکت قشرهایی است که در فرایند اعلام نظر و تصمیم گیری نقشی ندارند. در این معنا عدالت و برابری با مؤلفه های وجود سند یا منشوری مکتوب برای آگاهی روستاییان از حقوق خود، زمینه سازی برای ایفای نقش زنان در فعالیت های گوناگون، چگونگی حمایت از قشرهای فقیر و آسیب پذیر در روستا، عدالت در توزیع برابر و عادلانه امکانات روستا، دسترسی به فرصت های برابر و یکسان، توجه به منافع جمعی، فراهم شدن حقوق شهروندی، عضویت زنان در مدیریت روستا، استفاده معقولانه از منابع و امکانات و عدالت جنسیتی سنجیده شده است (حیدری ساربان، ۱۳۹۶: ۲۷۳).

مسئولیت پذیری بیان کننده احساس و عملی است که افراد در چهارچوب موقعیت و نقش های خود به طور آگاهانه و آزادانه در زمینه امور گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... از خود بروز می دهند. در این معنا

مسئولیت‌پذیری با مؤلفه‌های رعایت هنجارها و قوانین، نوع دوستی، مشارکت اجتماعی، آگاهی و مشارکت سیاسی، حضور فعالانه و نه منفعلانه در صحنه سیاسی، رعایت عدالت در مبادله و صرفه جویی در مصرف در راستای منافع جمعی، توجه به اهمیت منابع طبیعی پایه و گونه‌های گیاهی و جانوری و کاهش رفتارهای آسیب‌زا به محیط زیست و تلاش برای بهبود آنها سنجیده شده است.

اجماع‌پذیری به معنای توافقی عام میان اعضای یک گروه است که با در نظر گرفتن آرای هر یک از افراد، چه در مرحله تصمیم‌سازی و چه در اقدامات پیرو آن، به دست می‌آید. در این معنا اجماع‌پذیری با مؤلفه‌های زمینه‌سازی لازم برای دستیابی به توافق جمعی، اجماع عمومی درباره اقدامات و فعالیت‌ها در روستا، وجود نظامی هماهنگ برای رسیدن به اجماع و توافق، موفقیت فعالیت‌های گروهی، همسویی و هم‌فکری مدیران روستا و اهالی روستا، توافق جمعی بیشتر در نتیجه تعامل مدیریت روستا با نهادهای دولتی، حمایت از منافع بیشتر نیروها و طبقات اجتماعی و ایجاد سازوکاری برای مشورت بین سازمان‌های رسمی توسعه روستایی و روستاییان سنجیده شده است (حیدری ساریان، ۱۳۹۶: ۲۰۷).

نظارت به داشتن راهبرد مشخص و نگاه راهبردی برای رسیدن به پایداری، توسعه و پیشرفت مناطق با مشارکت شهروندان و فراهم آوردن حس مالکیت و مسئولیت‌پذیری بین آنها اشاره دارد. در این معنا نظارت با مؤلفه‌های وجود سازوکاری برای ارزیابی مردم از خدمات دولتی، اظهار نظر روستاییان درباره عملکرد مدیریت توسعه روستایی، مشارکت در فرایند بازسازی زیرساخت‌ها، آگاه‌شدن مردم روستا از قوانین و مقررات وضع‌شده، آشنایی روستاییان با حقوق شهروندی خود و اطلاع‌رسانی به روستاییان در زمینه اقدامات و فعالیت‌ها در روستا سنجیده شده است.

همان‌طور که پیش‌تر گفته شد فناوری اطلاعات و ارتباطات از نقش و اهمیت زیادی در حکمروایی خوب روستایی برخوردار است. از این منظر که فناوری اطلاعات و ارتباطات به تحکیم بنیان‌های دموکراسی و زندگی دموکراتیک در زمینه توانایی‌های خود در تقویت سپهر عمومی با بسط و گسترش منابع اطلاعاتی، کانال ارتباطات الکترونیکی و ظرفیت شبکه‌بندی برای بسیاری از گروه‌های ذی‌نفع سازمان‌دهی شده، جنبش‌های اجتماعی، سازمان‌های غیردولتی، شبکه‌های خط‌مشی فراملی، احزاب سیاسی، دانش‌تکنیکی و انعطاف‌پذیری سازمانی در سازگاری با وسیله جدید کمک می‌کند (Selian, 2002: 13).

گسترش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی به توسعه اجتماعات الکترونیکی، مدیریت شبکه تسهیم اطلاعات قابل اتکا، الگوهای جدید تصمیم‌گیری مدیریتی، آگاه‌شدن از عقاید و نگرش شهروندان روستایی به محتوای پیش‌نویس قانون اساسی، سیستم مدیریت اطلاعات، رقابت‌پذیری اقتصادی، آموزش، یکپارچگی، سبک رهبری نوآور، بازتعریف هدف تجاری توسعه اقتصادی، دموکراسی الکترونیکی، تثبیت و هدایت مسیر راهبردی، تثبیت ساختاری مدیریتی ایمن در راستای واگذاری قوانین فردی شفاف، اقتدار، پاسخگویی، تطبیق راهبردی و سنجش عملکردی، کنترل مالی، تعاملات سازنده با صنعت و تجارت، کاهش فساد اداری، شفافیت گسترده، رفاه بیشتر، رشد درآمد، تقلیل هزینه‌ها، تسهیل رابطه دولت به دولت، دولت به شهروندان، دولت به جامعه مدنی، دولت

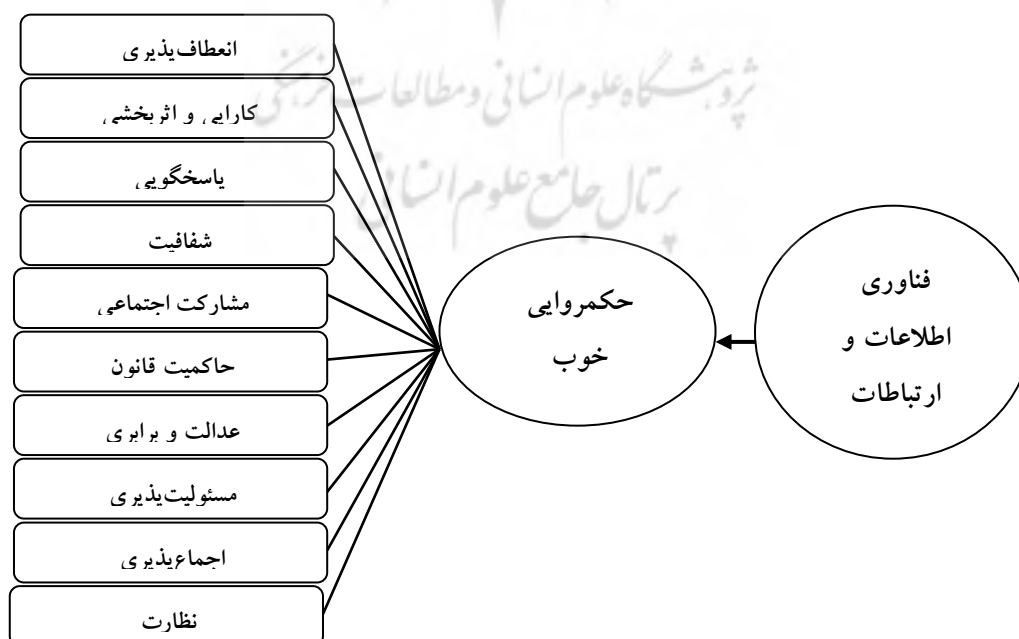
به بازرگانان، شهروند به شهروند، دولت به سازمان های مدنی و غیردولتی منجر می شود. همان طور که گفته شد فناوری اطلاعات و ارتباطات، دارای پویا و راهبردی مناطق روستایی در دستیابی موفقیت آمیز به اهداف است؛ به این دلیل که فناوری اطلاعات و ارتباطات این امکان را فراهم می سازد تا دادوستد روستاییان مدیریت شود و اطلاعات و دانش ضروری در اختیار روستاییان قرار گیرد و در این راستاست که باید زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات با کارکرد خوب در مناطق روستایی تکمیل شود؛ البته تکمیل این زیرساخت ها مستلزم هزینه هایی است که باید در این راستا تخصیص داده شود.

در خاتمه، متغیرهای پژوهش در زمینه آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب روستایی در جدول (۱) و مدل مفهومی پژوهش با توجه به ادبیات پژوهش و پیش نگاهشته های موضوع در شکل (۱) به نمایش درآمده است.

جدول - ۱: معرفی متغیرهای پژوهش در زمینه بررسی آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب روستایی

ردیف	متغیرهای پژوهش	منابع
۱	انسجام اجتماعی، عدالت و برابری، مشارکت سیاسی روستاییان، حکمروایی شایسته و حکومت قانون در مناطق روستایی	Orihuelaand and Obi (2014)
۲	مسئولیت پذیری اجتماعی و کمک به کارآفرینان	Castren and Pillai (2014)
۳	مدیریت دولتی مؤثر و کارآمد در مدیریت روستایی و مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم گیری	Denscombe (2013)
۴	میزان تحصیلات، انعطاف پذیری و موقعیت جغرافیایی	حاجی نژاد و همکاران (۱۳۹۰)
۵	مشارکت اجتماعی و اجماع پذیری	ضرابی و همکاران (۱۳۹۰)
۶	خلاقیت کارآفرینی و کارایی و اثربخشی	نحعی و همکاران (۱۳۹۰)
۷	توسعه اجتماعی، پاسخگویی و شفافیت	پیران نژاد و همکاران (۱۳۹۲)

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۷

شکل - ۱: مدل مفهومی پژوهش؛ منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۷

روش پژوهش

هدف این مقاله، تحلیل آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات بر حکمروایی خوب روستایی است. این پژوهش از لحاظ هدف، توسعه‌ای و از لحاظ ماهیت، توصیفی و پیمایشی و از نوع تحلیلی و تبیینی است. جامعه آماری این پژوهش همه روستاهای شهرستان مشکین شهر است که دفاتر ICT دارند و تعداد آنها ۴۹ روستاست. از این بین تعداد ۱۴ روستا به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند و افزون بر این جامعه آماری مطالعه شده در این پژوهش شامل همه روستاییانی است که دفاتر ICT دارند ($N=19119$) و از این میان تعداد ۳۷۰ نفر با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به‌مثابه نمونه آماری انتخاب شدند. از سویی برای برابری در آزمون و نتیجه، تعداد ۳۷۰ نفر از روستاییان ساکن در مناطق روستایی بدون دفاتر ICT به‌مثابه گروه کنترل انتخاب شدند. در این پژوهش، انتخاب روستاهای نمونه پژوهش با در نظر گرفتن تعداد کل روستاها، تعداد جمعیت، دوری و نزدیکی به شهر، شاخص وضعیت ارتفاع (کوهستانی، جلگه‌ای، کوهستانی - جلگه‌ای) و قرارگیری روستا در کنار جاده اصلی یا دور از جاده اصلی انجام و داده‌های خام برای اندازه‌گیری شاخص‌ها با پرسش‌نامه، اسناد و مدارک گردآوری شد. روایی صوری پرسش‌نامه را متخصصان تأیید کردند. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از فرمول ویژه کرونباخ آلفا در نرم‌افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه پژوهش $0/78$ تا $0/89$ به دست آمد. به منظور بررسی ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش از دو نوع پرسش‌نامه فناوری اطلاعات و ارتباطات و حکمروایی خوب استفاده شد. همان‌طور که گفته شد متغیر مستقل این پژوهش شامل متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر وابسته شامل شاخص‌های حکمروایی خوب (انعطاف‌پذیری، کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، شفافیت، مشارکت اجتماعی، حاکمیت قانون، عدالت و برابری، مسئولیت‌پذیری، اجماع‌پذیری و نظارت) بود. در این نوشتار، متغیر وابسته در ۵ گویه به شیوه خودسنجی با طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (بسیار کم = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴ و بسیار زیاد = ۵) اندازه‌گیری شد. در نهایت در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌ها آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی شامل آزمون آماری t و آزمون آماری اسپیرمن به کار رفت و در پایان همه محاسبات آماری این پژوهش با نرم‌افزار SPSS انجام گرفت.

معرفی محدوده پژوهش

شهرستان مشکین شهر در غرب استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دو شهر به نام رضی و لاهرود و همچنین ۴ بخش، ۱۲ دهستان، ۳۲۹ آبادی دارای سکنه و ۷۷ آبادی خالی از سکنه دارد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها؛ یافته‌های توصیفی پژوهش

الف - میزان آگاهی روستاییان از دفاتر ICT

به منظور آگاهی روستاییان از دفاتر ICT، نظرات روستاییان درباره آشنایی آنها با خدمات مختلف دفاتر ICT و میانگین رتبه‌ای نظر آنها اولویت‌بندی و محاسبه شد. همان‌طور که در جدول (۲) دیده می‌شود میانگین میزان

استقبال مردم از ایجاد دفاتر ICT ۱/۹۲، میانگین میزان آگاهی از امکانات و تجهیزات مورد نیاز ۲/۲۱، میزان رضایت روستاییان از خدمات ارائه شده ۲/۳۳، میزان آشنایی روستاییان با خدمات مختلف اینترنتی ۲/۶۵، میزان آشنایی با دفاتر ICT ۱/۲۹، میزان آشنایی با خدمات پست بانک ۱/۶۹، میزان آشنایی با خدمات پست بانک ۲/۶۵، میزان آشنایی با خدمات مخابراتی ۱/۴۹، میزان آگاهی از طرح پیشخوان دولت ۲/۵۹ و میزان آشنایی با خدمات پستی ۱/۱۱ است که از این بین، میزان آشنایی روستاییان با خدمات مختلف اینترنتی، میزان آگاهی از طرح پیشخوان دولت و میزان رضایت روستاییان از خدمات ارائه شده، جزو مهم ترین گویه های اولویت بندی شده است.

با توجه به تحلیل نتایج، روستاییان آگاهی کمتری از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی دارند؛ به این دلیل که میزان آشنایی آنها با دفاتر ICT، میزان استقبال مردم از ایجاد دفاتر ICT، میزان آشنایی با خدمات پست بانک، میزان آشنایی با خدمات مخابراتی و میزان آشنایی با خدمات پستی کم است؛ دلیل آن هم کم سواد و بی سواد روستاییان است؛ از این رو مطلوب است دولت به توانمندسازی روستاییان در راستای استفاده بهینه از خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات اهتمام جدی داشته باشد.

جدول- ۲: میزان آگاهی روستاییان از دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات

ردیف	گویه ها	میانگین	انحراف معیار	اولویت
۱	میزان استقبال مردم از ایجاد دفاتر ICT	۱/۹۲	۰/۲۵۱	۵
۲	میزان آگاهی از امکانات و تجهیزات ضروری	۲/۲۱	۰/۳۲۵	۴
۳	میزان رضایت روستاییان از خدمات ارائه شده	۲/۳۳	۰/۴۵۲	۳
۴	میزان آشنایی روستاییان با خدمات مختلف اینترنتی	۲/۶۵	۰/۱۱۱	۱
۵	میزان آشنایی با دفاتر ICT	۱/۲۹	۰/۹۸۷	۸
۶	میزان آشنایی با خدمات پست بانک	۱/۶۹	۰/۳۵۸	۶
۷	میزان آشنایی با خدمات مخابراتی	۱/۴۹	۰/۱۵۹	۷
۸	میزان آگاهی از طرح پیشخوان دولت	۲/۵۹	۰/۲۲۲	۲
۹	میزان آشنایی با خدمات پستی	۱/۱۱	۰/۶۳۸	۹

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۷

ب- میزان بهره گیری روستاییان از خدمات دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات

به منظور بهره گیری روستاییان از خدمات لازم در دفاتر ICT، نظرات روستاییان درباره استفاده آنها از خدمات دفاتر ICT و میانگین رتبه ای نظر آنها اولویت بندی و محاسبه شد؛ همان طور که در جدول (۳) دیده می شود، میانگین خدمات ارائه شده در زمینه کسب و کار ۲/۶۹، خدمات پست بانک ۲/۹۲، خدمات مخابراتی و تلفن ۳/۴۹، خدمات پستی ۳/۲۵، خدمات مختلف اینترنتی ۲/۹۵، خدمات ارائه شده در زمینه تجارت الکترونیک ۲/۱۵، خدمات ارائه شده در زمینه بهداشت الکترونیک ۲/۴۳، پرداخت قبوض آب، برق و گاز ۳/۳۵ و خدمات ارائه شده در زمینه دولت الکترونیک ۱/۷۲ است؛ از این بین خدمات مخابراتی و تلفن، پرداخت قبوض آب، برق و گاز و خدمات پستی، جزو مهم ترین گویه های اولویت بندی شده است. با توجه به تحلیل نتایج، میزان بهره گیری روستاییان از

گروه‌های خدمات ارائه‌شده در زمینه کسب‌وکار، خدمات پست‌بانک، خدمات مختلف اینترنتی، خدمات ارائه‌شده در زمینه تجارت الکترونیک، خدمات ارائه‌شده در زمینه بهداشت الکترونیک و خدمات ارائه‌شده در زمینه دولت الکترونیک کم است؛ از این رو بر مسئولان و متولیان توسعه روستایی است که با برگزاری کارگاه‌ها و آموزش پیوسته و مداوم بهره‌گیری روستاییان را از خدمات فناوری اطلاعات و ارتباطات ارتقا بخشند.

جدول- ۳: میزان بهره‌گیری روستاییان از خدمات لازم در دفاتر ICT

ردیف	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	اولویت
۱	خدمات ارائه‌شده در زمینه کسب‌وکار	۲/۶۹	۰/۷۹۸	۶
۲	خدمات پست‌بانک	۲/۹۲	۰/۷۵۶	۵
۳	خدمات مخابراتی و تلفن	۳/۴۹	۰/۲۶۵	۱
۴	خدمات پستی	۳/۲۵	۰/۷۴۵	۳
۵	خدمات مختلف اینترنتی	۲/۹۵	۰/۷۵۶	۴
۶	خدمات ارائه‌شده در زمینه تجارت الکترونیک	۲/۱۵	۰/۸۵۲	۸
۷	خدمات ارائه‌شده در زمینه بهداشت الکترونیک	۲/۴۳	۰/۶۹۸	۷
۸	پرداخت قبوض آب، برق و گاز	۳/۳۵	۰/۶۵۸	۲
۹	خدمات ارائه‌شده در زمینه دولت الکترونیک	۱/۷۲	۰/۳۳۸	۹

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

بر مبنای نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی در جدول (۴)، وضعیت انعطاف‌پذیری ۳۲/۲۸ درصد پاسخگویان ساکن در روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۲۴/۴۱ درصد در سطح کم، ۱۷/۸۹ درصد در سطح متوسط، ۱۵/۳۱ درصد در سطح زیاد و ۱۰/۱۱ درصد در سطح بسیار زیاد برآورد شد. در مقابل وضعیت انعطاف‌پذیری ۶/۰۸ درصد پاسخگویان ساکن در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۲/۵۹ درصد در سطح کم، ۱۹/۴۶ درصد در سطح متوسط، ۲۳/۸۲ درصد در سطح زیاد و ۳۸/۰۵ درصد در سطح بسیار زیاد برآورد شد. در زمینه متغیر کارایی و اثربخشی میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات به ترتیب ۷/۵۲ و ۳/۱۴ و میانگین و انحراف معیار روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه متغیر کارایی و اثربخشی به ترتیب ۶/۳۶ و ۴/۷۴ برآورد شد.

وضعیت پاسخگویی ۶/۲۶ درصد پاسخگویان روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۱۵/۸۳ درصد در سطح کم، ۱۶/۵۱ درصد در سطح متوسط، ۲۱/۲۳ درصد در سطح زیاد و ۴۰/۱۷ درصد در سطح بسیار زیاد و وضعیت پاسخگویی ۳۷/۵۲ درصد پاسخگویان روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۲۹/۰۸ درصد در سطح کم، ۱۸/۳۶ درصد در سطح متوسط، ۱۰/۲۳ درصد در سطح زیاد و ۴/۸۱ درصد در سطح بسیار زیاد برآورد شد.

درباره متغیر شفافیت روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین فراوانی با ۳۰/۴۹ در سطح بسیار کم و کمترین فراوانی با ۶/۲۶ در سطح بسیار زیاد ارزیابی شد؛ ولی در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین فراوانی متغیر شفافیت با ۳۱/۷۵ در سطح بسیار زیاد و کمترین فراوانی با ۹/۴۲ در سطح بسیار کم ارزیابی شد.

وضعیت مشارکت اجتماعی ۵/۳۸ درصد پاسخگویان ساکن در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۱۹/۲۷ درصد در سطح کم، ۱۶/۷۳ درصد در سطح متوسط، ۲۴/۴۷ درصد در سطح زیاد و ۳۴/۱۵ درصد در سطح بسیار زیاد برآورد شد. در مقابل وضعیت مشارکت اجتماعی ۳۱/۷۹ درصد پاسخگویان ساکن در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۲۷/۰۳ درصد در سطح کم، ۲۲/۴۵ درصد در سطح متوسط، ۱۳/۲۹ درصد در سطح زیاد و ۵/۴۴ درصد در سطح بسیار زیاد برآورد شد.

درباره متغیر حاکمیت قانون میانگین و انحراف معیار پاسخگویان روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات به ترتیب ۲/۷۱ و ۲/۷۴ و میانگین و انحراف معیار پاسخگویان روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه متغیر حاکمیت قانون به ترتیب ۳/۵۱ و ۱/۵۲ برآورد شد.

درباره متغیر عدالت و برابری روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین فراوانی با ۳۰/۳۷ در سطح بسیار زیاد و کمترین فراوانی با ۹/۷۱ در سطح بسیار کم ارزیابی شد؛ ولی در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین فراوانی متغیر عدالت و برابری با ۲۵/۸۷ درصد در سطح بسیار کم و کمترین فراوانی با ۱۴/۳۴ درصد در سطح بسیار زیاد ارزیابی شد.

وضعیت مسئولیت‌پذیری ۱۶/۵۳ درصد پاسخگویان روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۱۴/۷۲ درصد در سطح کم، ۲۱/۴۹ درصد در سطح متوسط، ۲۶/۸۵ درصد در سطح زیاد و ۲۰/۴۱ درصد در سطح بسیار زیاد و در مقابل وضعیت مسئولیت‌پذیری ۳۳/۵۶ درصد پاسخگویان ساکن در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح بسیار کم، ۲۷/۸۵ درصد در سطح کم، ۱۳/۶۹ درصد در سطح متوسط، ۱۴/۰۹ درصد در سطح زیاد و ۱۰/۸۱ درصد در سطح بسیار زیاد برآورد شد.

درباره متغیر اجماع‌پذیری میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات به ترتیب ۳/۱۱ و ۱/۳۹ و میانگین و انحراف معیار روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه متغیر اجماع‌پذیری به ترتیب ۲/۹۷ و ۱/۲۷ برآورد شد.

درباره متغیر نظارت روستاهای دارای دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین فراوانی با ۲۹/۱۳ در سطح بسیار زیاد و کمترین فراوانی با ۱۰/۴۷ در سطح بسیار کم ارزیابی شد؛ ولی در روستاهای بدون دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات، بیشترین فراوانی متغیر نظارت با ۳۴/۷۳ درصد در سطح بسیار کم و کمترین فراوانی با ۵/۵۰ درصد در سطح بسیار زیاد ارزیابی شد.

جدول- ۴: درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار مؤلفه‌های حکمروایی خوب در روستاهای دارای دفاتر ICT و

روستاهای بدون دفاتر ICT

متغیر	روستا	بسیار کم	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد	میانگین	انحراف معیار	دامنه امتیاز
انعطاف‌پذیری	دارای دفاتر ICT	۶/۰۸	۱۲/۵۹	۱۹/۴۶	۲۳/۸۲	۳۸/۰۵	۲/۳۵	۱/۲۵	۰-۲۴
	بدون دفاتر ICT	۳۲/۲۸	۲۴/۴۱	۱۷/۸۹	۱۵/۳۱	۱۰/۱۱	۲/۸۶	۲/۳۲	۰-۲۵
کارایی و اثربخشی	دارای دفاتر ICT	۱۲/۸۱	۱۸/۹۳	۲۲/۴۷	۲۰/۶۲	۲۵/۷۰	۳/۲۱	۳/۱۴	۰-۲۷
	بدون دفاتر ICT	۳۲/۴۹	۲۶/۸۱	۱۸/۳۱	۱۳/۵۱	۸/۸۸	۲/۸۷	۱/۳۲	۰-۲۳
پاسخگویی	دارای دفاتر ICT	۶/۲۶	۱۵/۸۳	۱۶/۵۱	۲۱/۲۳	۴۰/۱۷	۲/۱۱	۲/۱۲	۰-۲۶
	بدون دفاتر ICT	۳۷/۵۲	۲۹/۸۸	۱۸/۳۶	۱۰/۲۳	۴/۸۱	۲/۰۹	۱/۴۱	۰-۱۸
شفافیت	دارای دفاتر ICT	۱۲/۰۹	۲۳/۴۳	۱۶/۶۷	۲۱/۲۷	۲۶/۵۴	۲/۲۳	۲/۱۱	۰-۲۱
	بدون دفاتر ICT	۲۹/۳۷	۲۰/۸۳	۲۶/۴۵	۱۶/۹۲	۶/۴۳	۲/۹۸	۱/۷۶	۰-۱۹
مشارکت اجتماعی	دارای دفاتر ICT	۵/۳۸	۱۹/۲۷	۱۶/۷۳	۲۴/۴۷	۳۴/۱۵	۲/۹۸	۱/۶۴	۰-۳۰
	بدون دفاتر ICT	۳۱/۷۹	۲۷/۰۳	۲۲/۴۵	۱۳/۲۹	۵/۴۴	۲/۶۵	۲/۶۲	۰-۱۳
حاکمیت قانون	دارای دفاتر ICT	۳۰/۴۹	۲۶/۷۵	۲۳/۴۱	۱۳/۰۹	۶/۲۶	۲/۷۱	۲/۷۴	۰-۲۹
	بدون دفاتر ICT	۹/۴۲	۱۵/۷۱	۲۰/۰۱	۲۳/۱۱	۳۱/۷۶	۳/۵۱	۱/۵۲	۰-۲۲
عدالت و برابری	دارای دفاتر ICT	۲۵/۸۷	۲۲/۷۳	۱۹/۴۷	۱۷/۵۹	۱۴/۳۴	۲/۳۲	۲/۸۴	۰-۲۸
	بدون دفاتر ICT	۹/۷۱	۱۴/۵۶	۲۰/۸۹	۲۴/۴۷	۳۰/۳۷	۱/۶۱	۱/۴۱	۰-۲۹
مسئولیت‌پذیری	دارای دفاتر ICT	۱۶/۵۳	۱۴/۷۲	۲۱/۴۹	۲۶/۸۵	۲۰/۴۱	۴/۹۹	۲/۲۵	۰-۳۱
	بدون دفاتر ICT	۳۳/۵۶	۲۷/۸۵	۱۳/۶۹	۱۴/۰۹	۱۰/۸۱	۳/۰۱	۱/۱۳	۰-۲۰
اجماع‌پذیری	دارای دفاتر ICT	۸/۳۷	۱۳/۶۹	۱۵/۲۳	۲۵/۴۲	۳۷/۲۹	۴/۱۱	۱/۳۹	۰-۱۷
	بدون دفاتر ICT	۳۲/۶۵	۲۶/۱۹	۲۳/۱۷	۱۲/۴۸	۵/۵۱	۴/۹۷	۱/۲۷	۰-۱۵
نظارت	دارای دفاتر ICT	۱۰/۴۷	۱۵/۲۱	۱۹/۳۶	۲۵/۸۳	۲۹/۱۳	۲/۱۹	۲/۱۱	۰-۱۲
	بدون دفاتر ICT	۳۴/۷۳	۲۷/۱۷	۲۰/۰۹	۱۲/۵۱	۵/۵۰	۲/۰۲	۲/۶۶	۰-۱۴

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

یافته‌های استنباطی پژوهش

در این قسمت به منظور مقایسه اختلاف بین میانگین‌های پژوهش از آزمون t و بررسی رابطه دو متغیر مستقل و وابسته از آزمون آماری کای اسکوتر استفاده شده است که نتایج آن در زیر ارائه می‌شود:

الف- نتایج حاصل از آزمون t

با توجه به جدول (۵)، نتایج آزمون t نشان می‌دهد بین روستاییان برخوردار و محروم از نظر مؤلفه‌های کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری و اجماع اختلاف معناداری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد؛ همچنین بین روستاییان برخوردار و محروم از نظر مشارکت اجتماعی، عدالت و برابری و نظارت اختلاف معناداری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد و بین روستاییان برخوردار و محروم از نظر شفافیت، حاکمیت قانون و انعطاف‌پذیری اختلاف معناداری وجود ندارد.

با توجه به میانگین‌های به‌دست‌آمده از دو گروه، مؤلفه‌های حکمروایی خوب روستایی از منظر مؤلفه‌های کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، مشارکت اجتماعی، عدالت و برابری، مسئولیت‌پذیری، اجماع‌پذیری و نظارت روستاییان برخوردار بیشتر از روستاییان محروم بوده است؛ همان‌طور که نتایج جدول نشان می‌دهد میانگین شاخص‌های انعطاف‌پذیری، شفافیت و اجماع‌پذیری روستاهای بدون دفاتر ICT بیش از روستاهای دارای دفاتر ICT است؛ درباره‌ی دلیل این امر باید گفت دفاتر ICT موفق نبوده است در گردش آزاد اطلاعات و دسترسی آسان شهروندان روستایی و افزایش آگاهی پیوسته به آنان کمک و نیز دفاتر ICT نتوانسته است در زمینه‌ی توافق عام میان اعضای گروه روستاییان، چه در مرحله‌ی تصمیم‌سازی و چه در اقدامات پیرو آن، موفق عمل کند.

جدول- ۵: نتایج حاصل از آزمون t در زمینه‌ی اختلاف میانگین روستاییان برخوردار و محروم از خدمات ICT

ردیف	ویژگی‌ها	روستاهای دارای دفاتر ICT		روستاهای بدون دفاتر ICT		مقدار (P)	مقدار (T)
		میانگین	SD	میانگین	SD		
۱	انعطاف‌پذیری	۲/۳۵	۱/۲۵	۲/۸۶	۲/۳۲	۰/۰۹	۳/۲۵
۲	کارایی و اثربخشی	۳/۲۱	۳/۱۴	۲/۸۷	۱/۳۲	۰/۰۰۱	۲/۶۹
۳	پاسخگویی	۲/۱۱	۲/۱۲	۲/۰۹	۱/۴۱	۰/۰۰۰	۲/۲۳
۴	شفافیت	۲/۲۳	۲/۱۱	۲/۹۸	۱/۷۶	۰/۰۹	۲/۱۲
۵	مشارکت اجتماعی	۲/۹۸	۱/۶۴	۲/۶۵	۲/۶۲	۰/۰۴	۲/۵۴
۶	حاکمیت قانون	۲/۷۱	۲/۷۴	۳/۵۱	۱/۵۲	۰/۱۵۲	۲/۵۹
۷	عدالت و برابری	۲/۳۲	۲/۸۴	۱/۶۱	۱/۴۱	۰/۰۳	۲/۹۴
۸	مسئولیت‌پذیری	۴/۹۹	۲/۲۵	۳/۰۱	۱/۱۳	۰/۰۰۰	۳/۲۴
۹	اجماع‌پذیری	۴/۱۱	۱/۳۹	۴/۹۷	۱/۲۷	۰/۰۰۰	۳/۶۶
۱۰	نظارت	۲/۱۹	۲/۱۱	۲/۰۲	۲/۶۶	۰/۰۴	۲/۶

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

ب- تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون آماری اسپیرمن

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۶)، نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد رابطه‌ی بین متغیرهای کارایی و اثربخشی، مشارکت اجتماعی، اجماع‌پذیری و نظارت با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۱۰ درصد خطا و رابطه‌ی بین متغیرهای عدالت و برابری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۵ درصد خطا مثبت شده است؛ ضمن اینکه بین متغیرهای شفافیت، انعطاف‌پذیری و حاکمیت قانون با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه‌ی معناداری دیده نشده است.

براساس جدول (۶) مبنی بر وجود ارتباط معنا دار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر کارایی و اثربخشی، فناوری اطلاعات و ارتباطات با تقویت مکانیزم‌ها و روش‌های ارزیابی مردم از خدمات دولتی، ارائه‌ی چشم‌اندازی از وضعیت آینده به روستاییان، بهبود روش‌ها و اقدامات براساس دانش جدید و رضایت‌مندی روستاییان از اقدامات مدیریتی روستا و ... به تقویت کارایی و اثربخشی در مناطق روستایی کمک می‌کند.

افزون بر این از آنجایی که بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر پاسخگویی رابطه معنادار وجود دارد، درباره این ارتباط بیان این نکته ضروری است که فناوری اطلاعات و ارتباطات به واسطه تقویت مشارکت مردم، احزاب و رسانه‌ها در فرایند حکمروایی مناطق روستایی و نیز با تقویت اطلاع‌رسانی عمومی قراردادها، تشکیل مؤسسه‌ای برای رسیدگی به شکایات اداری روستائیان، تسهیل برگزاری جلسات عمومی برای تشریح اقدامات و ایجاد سازوکاری برای انتقال نیازها و خواسته‌های اهالی روستا به مسئولان رده بالا و ... به تقویت متغیر پاسخگویی کمک می‌کند.

در زمینه ارتباطات معنادار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر مشارکت اجتماعی باید گفت فناوری اطلاعات و ارتباطات به مشارکت کم‌ویش آشکار جوامع روستایی در حیات اقتصادی، گذران اوقات فراغت، فرهنگ، تقبل مسئولیت‌های سیاسی و ... و در نتیجه تقویت متغیر مشارکت اجتماعی کمک می‌کند؛ همچنین فناوری اطلاعات و ارتباطات به واسطه تقویت مهارت‌های برقراری روابط انسانی، ایجاد دوره‌های آموزشی در زمینه مشارکت روستائیان در مدیریت مناطق روستایی، بهبود مشارکت سیاسی و ... مشارکت اجتماعی را در بین روستائیان تقویت می‌کند.

درباره ارتباط معنادار بین متغیر عدالت و برابری و فناوری اطلاعات و ارتباطات باید گفت فناوری اطلاعات و ارتباطات با ایجاد فرصت‌های مناسب و برابر برای همه شهروندان روستایی به منظور ارتقای وضعیت رفاهی خود و تلاش برای تخصیص و توزیع عادلانه منابع به تحقق عدالت و برابری در بین روستائیان کمک می‌کند؛ همچنین فناوری اطلاعات و ارتباطات با تقویت آگاهی روستائیان درباره حقوق خود، کاهش طردشدگی اجتماعی زنان روستایی، حمایت از قشرهای فقیر و آسیب‌پذیر در مناطق روستایی، تسهیل دسترسی به فرصت‌های برابر و یکسان، تسهیل استفاده معقولانه از منابع و امکانات و تقویت عدالت جنسیتی، عدالت و برابری را در بین روستائیان محقق می‌کند.

درباره ارتباط معنادار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و مسئولیت‌پذیری اجتماعی باید گفت فناوری اطلاعات و ارتباطات با فراهم ساختن زمینه و بستر لازم برای تسهیل رعایت قوانین و هنجارها، بهبود مشارکت اجتماعی، ارتقای آگاهی و مشارکت سیاسی، تقویت حضور فعالانه و نه منفعلانه در صحنه سیاسی، معرفی توجه به اهمیت منابع طبیعی پایه و کاهش رفتارهای آسیب‌رساننده به محیط زیست، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را تقویت می‌کند.

درباره ارتباط معنادار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و اجماع‌پذیری باید گفت فناوری اطلاعات و ارتباطات بستر لازم را به منظور تسهیل دسترسی به توافق جمعی، بهبود اجماع عمومی در زمینه اقدامات و فعالیت‌ها در روستا، اطلاع‌رسانی درباره موفقیت فعالیت‌های گروهی، تسهیل همسویی و هم‌فکری مدیران روستا و اهالی روستا، تسهیل همکاری روستائیان با دولتمردان و ... فراهم می‌کند که در نتیجه به تقویت اجماع‌پذیری می‌انجامد.

درباره ارتباط معنادار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر نظارت باید گفت وجود سازوکاری برای ارزیابی روستائیان از خدمات دولتی، تسهیل اظهار نظر روستائیان در زمینه عملکرد مدیریت توسعه روستایی، بهبود مشارکت روستائیان در فرایند بازسازی زیرساخت‌ها، آگاه شدن مردم روستا از قوانین و مقررات وضع شده، آشنایی روستائیان

با حقوق شهروندی خود و اطلاع‌رسانی به روستاییان درباره اقدامات و فعالیت‌ها در روستا به تقویت نظارت روستاییان ختم می‌شود.

جدول- ۶: نتایج حاصل از آزمون اسپیرمن برای تعیین رابطه بین متغیرهای پژوهش در روستاهای دارای دفاتر فناوری

اطلاعات و ارتباطات

ردیف	متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقدار (r)	مقدار (P)
۱	فناوری اطلاعات و ارتباطات	انعطاف‌پذیری	۰/۴۵۲	۰/۳۲۵
۲	فناوری اطلاعات و ارتباطات	کارایی و اثربخشی	۰/۴۲۳	۰/۰۰۰
۳	فناوری اطلاعات و ارتباطات	شفافیت	۰/۰۹۸	۰/۲۶۸
۴	فناوری اطلاعات و ارتباطات	مشارکت اجتماعی	۰/۴۸۵	۰/۰۰۱
۵	فناوری اطلاعات و ارتباطات	حاکمیت قانون	۰/۰۵۴	۰/۶۸۴
۶	فناوری اطلاعات و ارتباطات	عدالت و برابری	۰/۳۹۸	۰/۰۳
۷	فناوری اطلاعات و ارتباطات	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۵۲۸	۰/۰۴
۸	فناوری اطلاعات و ارتباطات	اجماع‌پذیری	۰/۶۱۲	۰/۰۰۰
۹	فناوری اطلاعات و ارتباطات	نظارت	۰/۵۹۹	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول (۷)، نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد رابطه بین متغیرهای اجماع‌پذیری و نظارت با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۱ درصد خطا مثبت شده و بین متغیرهای انعطاف‌پذیری، کارایی و اثربخشی، شفافیت، مشارکت اجتماعی، حاکمیت قانون، عدالت و برابری و مسئولیت‌پذیری اجتماعی با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه معناداری دیده نشده است.

بر اساس جدول (۷) مبنی بر وجود ارتباط معنا دار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر اجماع‌پذیری باید گفت فناوری اطلاعات و ارتباطات با توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و محیطی زمینه اجماع روستاییان را درباره مسائل و مشکلات روستا فراهم می‌کند و از آنجایی که روستاییان به این باور می‌رسند که راه رفع حل مسائل (در مقام نظر) و راه رفع مشکلات (در مقام عمل) فقط با هم‌افزایی نیروها و یک‌کاسه‌کردن توانمندی‌ها و مجموع‌نشینی آنها امکان‌پذیر است، بنابراین در تحقق این مهم پیشقدم می‌شوند و خودشان به‌مثابه طرف تقاضا مدیریت توسعه مناطق روستایی را به دوش می‌کشند و فقط نقش تسهیل‌گری را به حاکمیت به‌مثابه طرف عرضه وامی‌گذارند؛ از این رو با بسط و گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، بایستی به تنویر افکار عمومی در مناطق روستایی دست یازید و چالش‌های فراروی مناطق روستایی را به آستانه آگاهی روستاییان رساند و این باور را در ساحت وجودی آنها نهادینه کرد که منافعشان در گرو همکاری و تعاون و اجماع امکان‌پذیر است. شکی نیست که روستاییان در صورت دیدن افقی روشن و مبنی بر بهبود معیشتشان به واسطه تعاون و همیاری، از این طرح و ایده استقبال خواهند کرد و از آنجایی که تاریخ را منافع می‌سازد، در مناطق روستایی، روستاییان نیز به دلیل منافع خود آستین بالا خواهند زد، به هم‌گرایی روی خواهند آورد و در تحقق اجماع‌پذیری در نیل به رفع چالش‌ها از ذخیره دانایی خود با تسهیم دانش و اطلاعات نهایت استفاده را خواهند برد.

در پایان، دربارهٔ ارتباط معنا دار بین فناوری اطلاعات و ارتباطات و متغیر نظارت باید گفت فناوری اطلاعات و ارتباطات با بهبود پیشرفت فکری، فرهنگی، شخصیتی، توانمندی‌های روانی و سرمایهٔ روان‌شناختی، شاخص‌های مشارکت سیاسی و لزوم مداخله در طرح‌های توسعه‌ای مناطق روستایی، شرایطی را فراهم می‌کند که روستاییان به نظارت بر تمامی فعالیت‌های انجام‌شده در زمینهٔ عمران و آبادانی روستا مبادرت ورزند.

جدول- ۷: نتایج حاصل از آزمون آماری اسپیرمن برای تعیین رابطهٔ بین متغیرهای پژوهش در روستاهای بدون فناوری

اطلاعات و ارتباطات

ردیف	متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقدار (r)	مقدار (P)
۱	فناوری اطلاعات و ارتباطات	انعطاف‌پذیری	۰/۱۱۱	۰/۳۲۵
۲	فناوری اطلاعات و ارتباطات	کارایی و اثربخشی	۰/۰۲۱	۰/۰۹۲
۳	فناوری اطلاعات و ارتباطات	شفافیت	۰/۰۳۹	۰/۰۸۱
۴	فناوری اطلاعات و ارتباطات	مشارکت اجتماعی	۰/۰۳۱	۰/۶۵۸
۵	فناوری اطلاعات و ارتباطات	حاکمیت قانون	۰/۰۲۱	۰/۴۵۸
۶	فناوری اطلاعات و ارتباطات	عدالت و برابری	۰/۱۲۱	۰/۶۵۸
۷	فناوری اطلاعات و ارتباطات	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۰/۰۸۷	۰/۶۵۴
۸	فناوری اطلاعات و ارتباطات	اجماع‌پذیری	۰/۴۹۸	۰/۰۰۱
۹	فناوری اطلاعات و ارتباطات	نظارت	۰/۳۹۸	۰/۰۰۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

حکمروایی، مفهومی گسترده‌تر از حکومت است و به ادارهٔ جامعه و تنظیم روابط اجتماعی مربوط می‌شود؛ زیرا دربردارندهٔ تعاملات بین نهادهای دولتی و جامعهٔ مدنی است؛ در عین حال در چهارچوب حکمرانی خوب، هر دولتی باید راهبرد مناسب با شرایط ویژهٔ خود را داشته باشد. این راهبردها باید چگونگی دستیابی به اهداف توسعهٔ هزاره را تعیین کند. اولویت مطرح شده نیز باید بر پایهٔ تحلیل واقعی و چالش‌های بزرگ و موانع اصلی تعیین شود و شواهد فعالیت‌های ضروری و ایده‌های تازه را نیز در جهت شتاب‌دادن به پیشرفت در نظر بگیرد. در مجموع رویکرد حکمرانی خوب به مثابهٔ رویکردی ارزش‌بنیان با تمرکز بر مفاهیمی نظیر پاسخگویی، شفافیت، برابری و عدالت اجتماعی برای سامان‌دادن به امور اجتماعی و تسریع توسعهٔ کارآمد مناطق روستایی است. این رویکرد به ویژه با اصلاح نظام حقوقی، جلب مشارکت روستاییان، توسعهٔ پایدار روستایی، مشارکت نهادهای مدنی و افزایش شفافیت و به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات، شرایط مطلوبی را برای حل مسائل مناطق روستایی در مقام نظر و رفع مشکلات در مقام عمل فراهم می‌کند. بدیهی است دولت به تحکیم قدرت و ثروت خود و بخش خصوصی به انباشت سرمایهٔ خود می‌اندیشد و در این میان نقش مردم و نهادهای مدنی در توسعهٔ مناطق روستایی تعیین‌کننده است که همگام با دولت و بخش خصوصی حکمروایی خوب مناطق روستایی را تحقق عینی بخشد. همان‌طور که مطرح شد، نوشتار حاضر آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات را بر حکمروایی خوب روستایی شهرستان مشکین شهر مطالعه و تحلیل کرده است. تحلیل‌های آماری نشان داد گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات در حکمروایی خوب

روستایی شهرستان مشکین شهر تأثیرگذار بوده است. همان طور که نتایج آزمون t نشان داد بین روستاییان برخوردار و محروم از نظر مؤلفه های کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، مسئولیت پذیری و اجماع اختلاف معناداری در سطح ۱ درصد خطا وجود دارد؛ همچنین بین روستاییان برخوردار و محروم از نظر مشارکت اجتماعی، عدالت و برابری و نظارت اختلاف معناداری در سطح ۵ درصد خطا وجود دارد و بین روستاییان برخوردار و محروم از نظر شفافیت، حاکمیت قانون و انعطاف پذیری اختلاف معناداری وجود ندارد.

این مطالعه با یافته های حاصل از مطالعات چاند (۲۰۱۵)، داگلاس (۲۰۰۰) و موخرجه و روی (۲۰۱۷) همخوانی دارد. با توجه به میانگین های به دست آمده از دو گروه به جز مؤلفه شفافیت، حاکمیت قانون و انعطاف پذیری در تمام مؤلفه های بیان شده حکمروایی خوب (از نظر مؤلفه های کارایی و اثربخشی، پاسخگویی، شفافیت، مشارکت اجتماعی، مسئولیت پذیری اجتماعی، اجماع پذیری، انعطاف پذیری و نظارت) روستاییان برخوردار بیشتر از روستاییان محروم است؛ همچنین در زمینه ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش در روستاهای دارای دفاتر ICT این نتیجه حاصل شد که رابطه بین متغیرهای کارایی و اثربخشی، مشارکت اجتماعی، اجماع پذیری و نظارت با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۱ درصد خطا و رابطه بین متغیرهای عدالت و برابری و مسئولیت پذیری اجتماعی با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۵ درصد خطا مثبت شده است؛ ضمن اینکه بین متغیرهای شفافیت، انعطاف پذیری و حاکمیت قانون با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه معناداری دیده نشده است؛ افزون بر این در زمینه ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش در روستاهای بدون ICT این نتیجه حاصل شد که رابطه بین متغیرهای اجماع پذیری و نظارت با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح ۱ درصد خطا مثبت شده و بین متغیرهای انعطاف پذیری، کارایی و اثربخشی، شفافیت، مشارکت اجتماعی، حاکمیت قانون، عدالت و برابری و مسئولیت پذیری اجتماعی با متغیر فناوری اطلاعات و ارتباطات رابطه معناداری دیده نشده است. در نهایت بر مبنای نتایج پژوهش پیشنهاد می شود دولت در راستای تقویت حکمروایی خوب از منظر بهبود شفافیت، تحقق عدالت و برابری، ارتقای کارایی و اثربخشی، بهبود مسئولیت پذیری اجتماعی و ... به گسترش دفاتر فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی شهرستان مشکین شهر در نیل به توسعه پایدار روستایی همت گمارد.

بوت و یونگ (۲۰۱۵) در مطالعات میدانی خود به این نتیجه رسیدند که ضامن و بقای به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در مناطق روستایی در گرو تربیت نسل جدیدی از کارشناسان و توسعه سیستم های مدیریت دانش در سطح عالی است و همچنین باید اصلاحات ساختاری و نهادی در راستای تقویت آزادی و مشارکت به جای کنترل صورت گیرد و نیز بسترسازی مناسب برای مسلح کردن شهروندان روستایی به اطلاعات درست، مفهوم و کامل در دستورکار قرار گیرد؛ از این رو باید سازوکاری تدبیر شود تا به توانمندسازی روستاییان و تقویت سیستم های مدیریت دانش، اقدام به اصلاحات ساختاری و نهادی و اطلاع رسانی درست به روستاییان ساکن در مناطق روستایی شهرستان اردبیل اهتمام جدی مبذول شود تا روستاییان ضمن مجهز شدن به سلاح دانش به حکمروایی خوب روستایی در منطقه پژوهش و توسعه پایدار مناطق روستایی یاری رسانند؛ به بیان دیگر دولت باید

تدبیری بیندیشد تا با تقویت نهادهای خود، توانمندی‌های خود را نیز بهبود بخشد؛ همچنین دولت باید ضمن نهادینه کردن قوانین و هنجارها در راستای تحقق حکمروایی خوب روستایی بر مبنای منافع جوامع روستایی منطقه پژوهش عمل کند؛ افزون بر این مطلوب است نهادهای فراگیر اقتصادی و سیاسی در مناطق، جایگزین نهادهای فراگیر استثماری شوند؛ زیرا این نهادهای فراگیر به تخریب خلاق در مناطق روستایی دامن می‌زنند و راه ورود ایده‌ها و اندیشه‌های جدید را به مناطق روستایی هموار و نوآوری را در مناطق روستایی در راستای کارآفرینی و کسب و کارها تقویت می‌کنند؛ افزون بر این نهادهای فراگیر به تقویت مشارکت اجتماعی در مناطق روستایی در نیل به تولید و بهره‌وری بیشتر و بهبود سایر فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی کمک و نظام انگیزشی را در توسعه مناطق روستایی تحریک خواهند کرد؛ چون اگر روستاییان این احساس را پیدا کنند که فعالیت‌های آنها در مناطق روستایی در تأمین امنیت غذایی شهروندان و رفاه خودشان ره به جایی نمی‌برد، پس از مدتی از فعالیت در مناطق روستایی دلسرد خواهند شد و انگیزه خود را برای ادامه فعالیت در مناطق روستایی از دست خواهند داد و به امید یک زندگی بهتر و بهبود رضایتمندی خود به مناطق شهری مهاجرت خواهند کرد؛ به این دلیل اهمیت نهادهای فراگیر و نقش آنها در توسعه پایدار مناطق روستایی ضرورت می‌یابد؛ زیرا مطالعات فراوان نشان می‌دهد اگر نهادهای سیاسی استثماری در مناطق روستایی قدرت بگیرند، نهادهای اقتصادی استثماری تقویت خواهند شد و تقویت نهادهای اقتصادی استثماری نیز به طور متقابل به تقویت نهادهای سیاسی استثماری منتهی خواهد شد؛ در نتیجه چرخه شوم توسعه‌نیافتگی در مناطق روستایی تداوم پیدا خواهد کرد.

در پایان در زمینه آینده پژوهشی توصیه می‌شود با توجه به اینکه پژوهش حاضر به صورت کلی به دنبال بررسی بیشتر متغیرهای مربوط به شاخص‌های حکمروایی خوب بوده است، بنابراین شایسته است برای مطالعه دقیق‌تر، هریک از متغیرها در قالب یک پژوهش جداگانه بررسی شوند تا ضمن بررسی دقیق‌تر ابعاد مسئله، پیشنهاد‌های علمی و دقیق پیش روی مسئولان و برنامه‌ریزان قرار گیرد.

منابع

- ۱- پیران‌نژاد، علی، قلی‌پور، آرین، پورعزت، علی‌اصغر و حنفی‌زاده، پیام، (۱۳۹۲)، تبیین تأثیر گسترش نفوذ ICT بر توسعه اجتماعی، مدیریت فناوری اطلاعات، سال ۵، شماره ۳، تهران، ۲۴-۱.
- ۲- حاجی‌نژاد، علی، نوری، مرضیه و فضلعلی، زینب، (۱۳۹۰)، ارزیابی میزان بهره‌برداری دهیاران از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدیریت روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان گلوگاه و بهشهر - استان مازندران)، پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۲، تهران، ۱۶۰-۱۳۷.
- ۳- حیدری ساربان، وکیل، (۱۳۹۶)، تبیین رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات با احساس امنیت اجتماعی ساکنان روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشکین‌شهر، پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی، سال ۵، شماره ۱۷، تهران، ۱۰۰-۷۷.

- ۴- رحمانی فضل، عبدالرضا، منشی زاده، رحمت الله، رحمانی، بیژن و علی پوریان، جهانبخش، (۱۳۹۶)، تحلیل جایگاه مدیریت روستایی مبتنی بر رویکرد حکمروایی خوب در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: مقایسه بخش مرکزی کوهدشت و بخش لواسانات شمیرانات)، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۶، شماره ۱، مشهد، ۱۵۲-۱۳۳.
- ۵- سلطانی نژاد، احمد و گودرزی، سهیل، (۱۳۹۶)، فناوری اطلاعات و تحول در مفهوم حکمرانی خوب، فصلنامه سیاست، دوره ۴۷، شماره ۱، تهران، ۹۷-۷۹.
- ۶- صیدایی، سید اسکندر، دهقانی، امین و هدایتی مقدم، زهرا، (۱۳۸۹)، سنجش عملکرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در مطالعه توسعه نواحی روستایی استان اصفهان، نشریه پژوهش های کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۱۴، شماره ۱۷، تهران، ۲۴-۵.
- ۷- ضرابی، اصغر، محمدی، جمال و علیزاده اصل، جبار، (۱۳۹۰)، تحلیلی بر سنجش فناوری اطلاعات و ارتباطات و نقش آن در مدیریت و برنامه ریزی شهری، مطالعه موردی: بخش مرکزی اصفهان، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۱۶، شماره ۳۷، تبریز، ۱۰۹-۸۳.
- ۸- عربشاهی، زهرا، (۱۳۸۳)، قانون برنامه چهارم زیر ذره بین حکمروایی خوب شهری، ماهنامه پژوهشی و آموزشی، اطلاع رسانی شهرداری ها، سال ۶، شماره ۶۹، تهران، ۲۵-۱.
- ۹- ملکی، سعید، (۱۳۹۰)، بررسی وضعیت و مطالعه تطبیقی ICT روستایی در ایران، نمونه موردی: روستای استان خوزستان، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۳۳، تهران، ۷۰-۴۹.
- ۱۰- نخعی، کریم، نخعی، حبیب الله، نخعی، فاطمه و یوسفی، فاطمه، (۱۳۹۰)، تأثیر فناوری های اطلاعات و ارتباطات بر خلاقیت کارآفرینی، فصلنامه راهبردهای آموزش، دوره ۴، شماره ۲، زنجان، ۵۶-۵۳.
- 11- Baron, D. (2013). **The impact of telecommunications services on doing business in Ethiopia**, Addis Ababa: Addis Ababa Chamber of Commerce and Sectoral Associations, Retrieved from <http://www.ethiopianchamber.com/Data/Sites/1/psd-hub-publications/the-impact-of-telecommunications->.
- 12- Bemile, R. & Boateng, R. (2015). **Promoting good governance through information and communication technology in resource-poor contexts**, Conference Paper- Proceedings of the Africa Digital Week, July, Pp 25-29.
- 13- Bott, M., & Young, G. (2015). **The role of crowdsourcing for better governance in international development**, PRAXIS: The Fletcher Journal of Human Security, XXVII, Pp 47-70, Retrieved from [http://fletcher.tufts.edu/Praxis/~media/Fletcher/Microsites/praxis/xxvii/4Bott Young Crowdsourcing. Pdf](http://fletcher.tufts.edu/Praxis/~media/Fletcher/Microsites/praxis/xxvii/4Bott%20Young%20Crowdsourcing.Pdf).
- 14- Castren, T., & Pillai, M. (2014). **Forest governance: A primer on ICTs and governance**, Washington DC: Program on Forests (PROFOR).
- 15- Chand, B. (2015). **Management in digital era – Role of ICT in good governance**, The Statesman Institute, Islamabad, Pakistan.

- 16- Chen, Y, & Thurmaier, K, (2012). **“Advancing E-government: financing challenges and opportunities”**, Public Administration Review, 68 (3), Pp 537-548.
- 17- Coursey, D, & Norris, D, (2011). **“Models of E-government: are they correct? An empirical assessment”**, Public Administration Review, 68 (3), Pp 523-536.
- 18- Denscombe, M, (2013). **The good research guide for small scale social research projects (4th ed)**. Berkshire: Open University Press.
- 19- Douglas, D, (2000). **The restriction of local government in rural regions: A rural development perspective**, Journal of rural studies, 2 (1), Pp 246-255.
- 20- Hediger, W, (1997). **Towards and ecological economics of suitable development**, 5 (1), Pp 109-101.
- 21- Heeks, R, (2004). **Understanding e-Governance for development**, Working Paper, Government Working Papers series, IDPM Working papers.
- 22- Hufty, M, (2011). **Governance: exploring four approaches and their relevance to research**. in U. Wiesmann & H. Hurni (Eds.), Research for sustainable development: Foundations, experiences, and perspectives, Bern: Geographica Bernensia, 2 (6), Pp 165-183.
- 23- Islam, R, (2005). **Do more transparent governments govern better?**, World Bank Policy Research Working Paper, No 3077, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=636439>.
- 24- Lal, B, (2008). **“Information and communication technologies for improved governance”**, African Development Forum ADF 99.
- 25- Mgonja, B, (2008). **Dissertation: structure and uncertainty in embedding good governance at the local level: Institutional and Policy Analysis of the Local Governance System in Tanzania**.
- 26- Mukherjee, M, & Roy, S, (2017). **Application of ICT in good governance**. International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering, 6 (3), Pp 276- 279.
- 27- Orihuela, F, & Obi, T, (2014). **E.Democracy: ICT for a better relation the state and their citizens**, Journal of ICT, 2 (6), Pp 12- 52.
- 28- Pathak, D, Singh, G, Belwal, R, & Smith, R, (2011). **E-governance, corruption and public service delivery: A comparative study of Fiji and Ethiopia**, JOAAG, 3(1). Retrieved from http://joaag.com/uploads/7_PathakFinal.pdf.
- 29- Selian, D, (2002), **ICTs in Support of Human Rights, Democracy and Good Governance**, Journal of Management, 2 (5), Pp 12-19.
- 30- Sharma, C, Sarita, S, & Subhedar, U, (2011), **Putting ICTs in the hands of the women of Kanpur and the Chikan embroidery workers of Lucknow**, Information Technologies & International Development, 4 (2), Pp 1-32.
- 31- Shim, C, & Eom, T, (2013). **Anticorruption effects of information communication and technology (ICT) and social capital**, International Review of Administrative Sciences, 75 (1), Pp 99-116.
- 32- UNDP, (2002). **Governance for Sustainable Human Development**, New York.
- 33- Webb, S, (2009). **Can ICT reduce social exclusion?**, The case of an adults' English language learning programme, British Educational Research Journal, 32 (3), Pp 481-507.
- 34- Weerakkody, V, Yogesh, K, & Kurunananda, A, (2012). **"Implementing e-government in Sri Lanka: Lessons from the UK"**, Information Technology for Development, 15 (3), Pp 171-192.
- 35- West, D, (2011). **Improving technology utilization in electronic government around the world**, Governance Studies at Brookings, Retrieved from <http://www.brookings.edu/research/reports/2008/08/17-egovernment-west>.
- 36- Wilson, J, & Wilson, H, (2013). **Digital divide: Impediment to ICT and Peace building in developing countries**, American Communication Journal, 11 (2), Pp 12-19.